

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Dokter Willemsstraat 34

Hasselt, Limburg

Projectcode

ARCHEOLOGIENOTA

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

RUBEN WILLAERT NV

8200 SINT-MICHIELS-BRUGGE

TEN BRIELE 14 | BUS 15

AUTEUR:

Wouter Van Goidsenhoven

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2025

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV. Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	3
1.1 Administratieve gegevens	3
1.2 Synthese	5
1.3 Gemotiveerd advies	6
1.4 Programma van Maatregelen	7
1.4.1 De aanleiding van het vooronderzoek	7
1.4.2 Bepalen van de onderzoeksstrategie	7
1.4.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	9
1.4.4 Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	9
1.4.5 Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken	10
1.4.6 Eventuele afwijkingen van de CGP	11
1.4.7 Noodzakelijke competenties van de uitvoerders	12
1.4.8 Vondsten	12
1.5 Conclusie	12
BIBLIOGRAFIE	13
BIJLAGE	14

INLEIDING

De initiatiefnemer plant de renovatie-, sloop- en heropbouwwerken in het centrum van Hasselt, provincie Limburg. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 3586 m², de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen bedraagt ca. 3165 m².

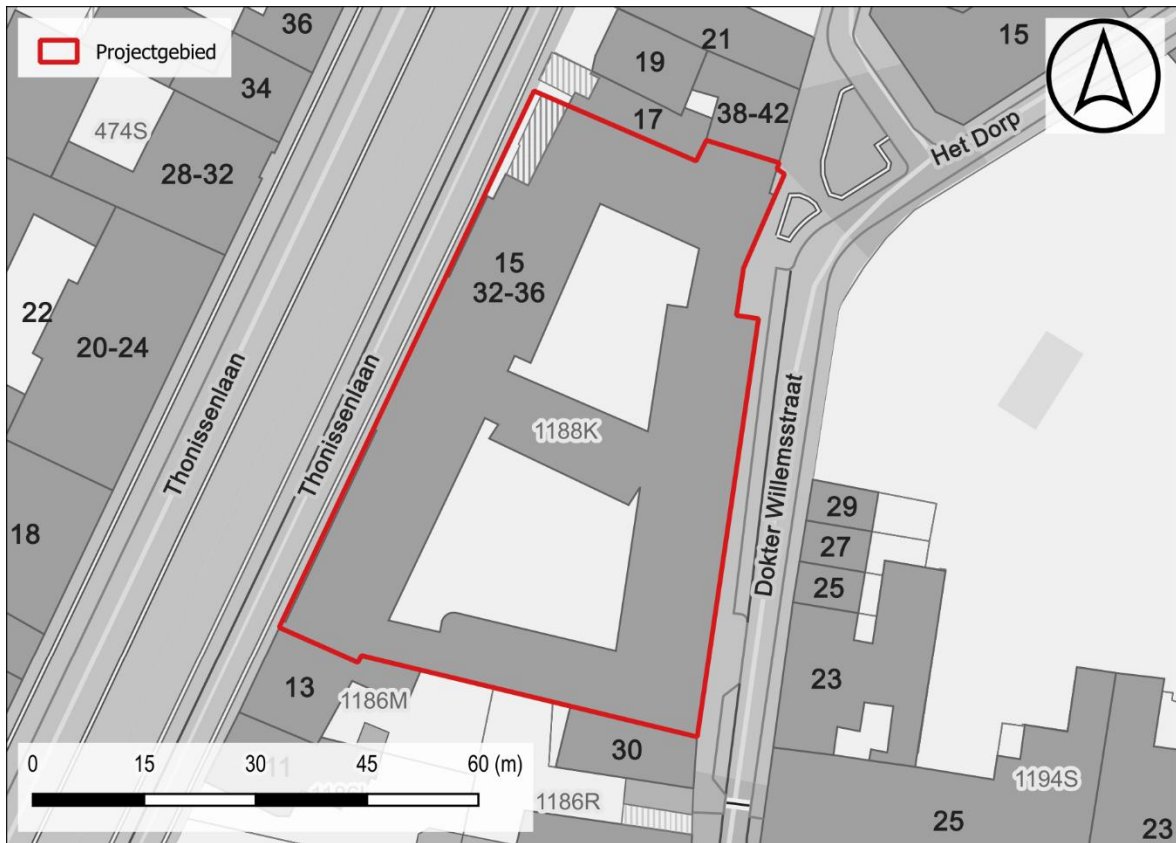
Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied situeert zich binnen de vastgestelde archeologische zone van het historische stadscentrum van Hasselt, maar niet binnen een archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 100 m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt.

RUBEN WILLAERT NV is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie en aansluitend landschappelijk bodemonderzoek op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	20251320	
ERKENNINGNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0069	
<i>BOUNDING GEOMETRY</i>	X ₁ : 217778	Y ₁ : 180525
	X ₂ : 217936	Y ₂ : 180638
KADASTER	Hasselt Afdeling 1, Sectie H, Nummer 1188K	
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Figuur 1	

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

1.2 Synthese

De opdrachtgever plant de realisatie van een renovatie en nieuwbouwproject op een terrein aan Dokter Willemsstraat 34 te Hasselt. Het totale plangebied heeft een oppervlakte van ca. 3586 m² en wordt ingenomen door bebouwing en groenzone. Het terrein is gelegen binnen de archeologische zone van de historische stadskern van Hasselt. De geplande ingrepen omvatten de renovatie van een bestaande vleugel, de sloop en consequente bouw van een nieuwe vleugel en groenaanleg. De geplande bodemingrepen beslaan een gecombineerde oppervlakte van ca. 3165 m².

Hasselt is gegroeid vanuit een nederzetting langs het verloop van de Helbeek, een zijtak van de Demer. Het stadscentrum is gelegen op een oost-west gerichte cuesta rug die afhelt richting de Demervallei waarin ook het noordelijk gelegen Albertkanaal is uitgegraven. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van het plangebied een profiel weer waarbij eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen tot vroeg-Holoceen rusten op fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. Vanwege de bebouwde toestand geeft de bodemkaart geen informatie weer met betrekking tot bodemopbouw en bewaringskansen. Gelet op de ligging binnen het historische stadscentrum van Hasselt moet rekening gehouden worden met de mogelijke aanwezigheid van meerdere ophogingspakketten en de aanwezigheid van meerdere archeologisch relevante horizonten. Er dient in dit dossier aldus uitgegaan te worden van een mogelijk complexere verticale stratigrafie.

Uit het cartografische materiaal kan afgeleid worden dat het plangebied zich direct ten oosten van de oorspronkelijke stadsgracht bevindt. Het verloop van de Dokter Willemsstraat is reeds te herkennen. Tegen de straatzijde is op de Ferrariskaart bebouwing afgebeeld. De zone tussen de stadsgracht en de bebouwing is weergegeven als tuin. De stadsgracht lijkt het verloop van de huidige stadsring of Thonissenlaan te volgen. Ten zuidwesten van het plangebied is de Kuringerpoort/Diesterpoort te herkennen. Op het 19^e-eeuwse kaartmateriaal is weinig verandering op te merken inzake het landgebruik. Ook doorheen de orthofotosequentie is geen wezenlijke evolutie te herkennen. De huidige toestand is reeds grotendeels te herkennen op het oudste luchtbeeld.

In het centrum van Hasselt is reeds veelvuldig archeologisch onderzoek verricht. Het merendeel van de waarnemingen in het stadscentrum zijn resten van wonen en werken in de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne binnenstad. Op verschillende locaties zijn echter duidelijke aanwijzingen in kaart gebracht dat de stad terug gaat op een veel oudere nederzetting. Bij onderzoekscampagnes in het Bonnefantenklooster langs de vallei van de Hellebeek werden resten in kaart gebracht die wijzen op aanwezigheid tijdens het mesolithicum en de ijzertijd/vroege Romeinse periode. Bij werken in de Sint-Quintinuskerk op de markt werd eveneens bouwmateriaal uit de Romeinse periode gerecupereerd die mogelijk ook wijzen op een oudere structuur op deze locatie. In het buitengebied rondom de stad brachten proefsleuvenonderzoeken voornamelijk relictten van laatmiddeleeuwse en vroegmoderne landbouwactiviteiten aan het licht. Binnen het Hasseltse stadscentrum zijn ook een veelvoud aan cartografische indicatoren gekend van vroegmoderne en recentere infrastructuur.

Concreet dient ter hoogte van het plangebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. Vanwege de aanwezige bebouwing en activiteiten de voorbije eeuwen wordt de kans op het aantreffen van in-situ bewaarde artefactenconcentraties als

zeer beperkt ingeschat. Wel bestaat de mogelijkheid dat nog resten van de oudere bebouwing en mogelijk ook de stadswallen zijn bewaard in de ondergrond. De meest geschikte manier om dergelijke relictten in kaart te brengen en de impact van de geplande werken hierop in te schatten is een onderzoek door middel van proefsleuven haaks op het vermoedelijke verloop van de stadsomwalling.

1.3 Gemotiveerd advies

Uit de gegevens van het bureauonderzoek blijkt een trefkans inzake archeologisch erfgoed. Bijkomende waarnemingen worden noodzakelijk geacht.

Volgende onderzoeksmethoden werden overwogen:

-gespecialiseerd archivalisch onderzoek: in specifieke gevallen is bijkomend, gespecialiseerd bronnenonderzoek aangewezen. Deze vorm van archiefonderzoek heeft vooral betrekking op zeer specifieke contexten. Eén van de meest voorkomende voorbeelden waar doorgedreven archivalisch onderzoek nodig is betreft locaties binnen het frontgebied van de Eerste Wereldoorlog.

Op basis van de beschikbare bronnen kan afgeleid worden dat er zich tegen de straatzijde met zekerheid reeds bewoning bevond in de 18e eeuw. Zeer waarschijnlijk kan uitgegaan worden van oudere voorlopers. Daarnaast is te zien dat het westelijk deel van het plangebied mogelijk samenvalt met de vroegere stadsomwallingen. Bijkomend bronnenonderzoek zal in dit geval niet leiden tot meer inzicht inzake aanwezig erfgoed of een verfijnde onderzoeksmethode. Terreinwaarnemingen zijn noodzakelijk.

-landschappelijk bodemonderzoek: een landschappelijk bodemonderzoek kan altijd zinvol zijn indien er onzekerheid is over de bodemopbouw, bewaringscondities of verstoringsgraad.

Het onderzoeksgebied is gelegen binnen het historische stadscentrum van Hasselt waar reeds eeuwenlang bouwactiviteiten plaatsvinden. Puntwaarnemingen zijn in dergelijke gevallen weinig geschikt om een inschatting te maken inzake bodemopbouw of verstoringsgraad. Gerichte profielregistratie tijdens het proefsleuvenonderzoek is in dit geval een meer geschikte manier om in een breder ruimtelijk kader de bodemopbouw en relatie met aanwezig erfgoed te evalueren.

-geofysisch onderzoek: een geofysisch onderzoek heeft in hoofdzaak als doel om, zonder ingreep in de bodem, grotere ondergrondse anomalieën in kaart te brengen. In hoofdzaak betreft het structuren zoals muurresten, funderingen of metalen structuren. Ook kunnen sterke verschillen in bodemsamenstelling door middel van deze onderzoeksmethode gevat worden.

Het uitvoeren van een geofysisch onderzoek wordt in dit geval als weinig zinvol ingeschat.

-verkennd en waarderend archeologisch booronderzoek: een verkennend archeologisch onderzoek heeft als doel bewaarde vondstenconcentraties in kaart te brengen door middel van een extensief boorgrid. In geval van een positieve waarneming kan met behulp van een waarderend archeologisch booronderzoek in een denser grid de eigenlijke artefactenconcentratie gelokaliseerd worden. Op basis van de resultaten van deze booronderzoeken kan overgegaan worden tot de aanleg van proefputten of een opgraving in functie van een bewaarde artefactensite.

Vanwege de ligging binnen verstedelijkt gebied waarbij de voorbije eeuwen wordt gebouwd wordt de kans zeer klein geacht dat er zich ter hoogte van het plangebied nog in-situ bewaarde artefactenconcentraties bevinden.

-veldkartering: een veldkartering bestaat uit een systematische visuele inspectie van een terrein en het inventariseren van eventuele oppervlaktevondsten. Deze prospectiemethode wordt bij voorkeur aangewend op terreinen die regelmatige oppervlaktebewerking kennen. De kartering wordt uitgevoerd in parallelle raaien met een regelmatige tussenafstand. Op basis van waarnemingen kunnen eventueel interessante zones afgebakend worden. Afhankelijk van het karakter van het gerecupereerde vondstmateriaal kunnen gerichtere keuzes gemaakt worden in de eventueel te volgen onderzoeksstrategie op een terrein.

Het plangebied is niet in gebruik als akkerland, het uitvoeren van een veldprospectie is niet zinvol.

-proefsleuven: een proefsleuvenonderzoek heeft als doel steekproefsgewijs het terrein archeologisch te inventariseren en vanuit de resultaten van dit vooronderzoek over de aanwezigheid van relevant erfgoed en de impact van de geplande werken hierop.

De verwachting ter hoogte van het plangebied bestaat in hoofdzaak uit resten van bewoning tegen de straatzijde, achtererfstructuren en resten van de stadsomwalling. Hoewel in verstedelijkte contexten met mogelijk complexere verticale stratigrafie doorgaans wordt geopteerd om te werken met proefputten wordt een onderzoek door middel van proefsleuven haaks op het veronderstelde verloop van de stadsgracht als meer geschikt ingeschat om dergelijke grote lijnelementen in kaart te brengen.

1.4 Programma van Maatregelen

1.4.1 De aanleiding van het vooronderzoek

Cf. supra, punt 1.1 Verslag van Resultaten

1.4.2 Bepalen van de onderzoeksstrategie

De keuze voor een proefsleuvenonderzoek werd afgetoetst aan de vier criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk.

-mogelijk: na de sloopwerken worden geen fysieke obstakels verwacht waardoor het proefsleuvenonderzoek niet uitgevoerd kan worden.

-nuttig: gezien de archeologische verwachting is een proefsleuvenonderzoek de meest geschikte manier om eventueel aanwezige archeologische resten in kaart te brengen om vervolgens de impact van de geplande werken hierop te kunnen bepalen.

-schadelijk: de impact van een proefsleuvenonderzoek op eventueel aanwezig erfgoed is normaliter beperkt, hierdoor blijven aanwezige relictten bewaard voor verder onderzoek.

-noodzakelijk: gelet op het feit dat de geplande werken een ingreep in de bodem impliceren tot op mogelijk archeologisch relevante diepte moet vooralsnog uitgegaan worden van een scenario waarbij in-situ bewaring onmogelijk is.

1.4.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Doel van het proefsleuvenonderzoek is een inschatting maken van eventueel aanwezig erfgoed bestaand uit bodemsporen. Van belang bij het proefsleuvenonderzoek is dat minstens volgende onderzoeksvragen beantwoord worden.

- Hoe diep bevindt zich het archeologisch niveau?
- In hoeverre is het plangebied verstoord?
- Hoeveel archeologische niveaus kunnen onderscheiden worden?
- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Wat is de onderlinge samenhang tussen de sporen en structuren?
- Welke specifieke activiteiten (bewoning, ambachtelijke activiteiten) hebben binnen het onderzoeksgebied plaatsgevonden?
- Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor?
- Passen deze in de historische context van de locatie?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen?
- Zijn nog resten van de stadsomwalling bewaard binnen de grenzen van het plangebied?
- Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van begravingen? Wat is het aantal geschatte individuen?
- Moet er, op basis van de archeologische resten en na confrontatie met de geplande werken, een vlakdekkend vervolgonderzoek plaatsvinden? Wat is de ruimtelijke afbakening van het vervolgonderzoek? Welke vraagstellingen dienen geformuleerd worden voor een vervolgonderzoek?

1.4.4 Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Tot op heden werd reeds een bureauonderzoek uitgevoerd met betrekking tot het projectgebied te Hasselt. Hieruit kon een trefkans erfgoed in de vorm van bodemsporen en grondvaste resten afgeleid worden.

1.4.5 Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken

De meest geschikte onderzoeksmethode met betrekking tot archeologisch erfgoed bestaand uit bodemsporen en grondvaste resten is in dit geval een proefsleuvenonderzoek.

Het proefsleuvenonderzoek dient een statistisch representatief deel van het terrein te inventariseren. De proefsleuven worden aangelegd in een regelmatig patroon met tussenafstand van maximaal 15 m.

Het proefsleuvenonderzoek heeft betrekking op de zone waar bodemingrepen plaatsvinden. Daar waar enkel wordt verbouwd en er geen diepere ingrepen plaatsvinden dan de huidige toestand kan uitgegaan worden van in-situ bewaring van eventueel aanwezig erfgoed. De oppervlakte van het onderzoeksgebied bedraagt ca. 3000 m². Het proefsleuvenonderzoek kan pas uitgevoerd worden eens de geplande sloopwerken zijn uitgevoerd. Teneinde het bodemarchief niet bijkomend te beschadigen mogen deze afbraakwerken niet dieper reiken dan de aanwezige vloerplaten of toplaag van de verharding. Funderingen en andere ondergrondse structuren worden ofwel verwijderd tijdens het onderzoek onder begeleiding van de aangestelde archeoloog of eens het volledige onderzoekstraject is afgerond.

Vóór het onderzoek aanvangt bekomt de veldwerkleider de nodige leidingplannen. Deze plannen dienen continu aanwezig te zijn gedurende de uitvoering van het archeologisch veldwerk.

De archeologische prospectie met ingreep in de bodem wordt als succesvol beschouwd indien er een beargumenteerd antwoord op de onderzoeksvragen geformuleerd kan worden en het rapport wordt opgeleverd.

De sleuven worden haaks op het verloop van de vroegere stadsomwalling ingeplant. Indien afgeweken moet worden van het vooropgestelde sleuvenplan wordt dit gemotiveerd in de rapportage. De sleuven worden niet tot te dicht bij de te behouden gevel aangelegd om veiligheidsredenen.

De geplande werken hebben betrekking op oppervlakte van ca. 3165 m². De proefsleuven dienen 10% van de onderzoekbare oppervlakte te beslaan met bijkomend ca. 2,5% aan kijkvensters of dwars/volgsleuven waar relevant. De kijkvensters dienen voldoende groot te zijn om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen.

Figuur 2: Voorstel proefsleuven t.a.v. de GRB-basiskaart (© geopunt)

De proefsleuven worden aangelegd door een rupskraan met gladde bak. Deze graafmachine dient over voldoende vermogen te beschikken om een vlotte werking te garanderen. De minimale breedte van de kraanbak bedraagt 2 m. De proefsleuven worden laagsgewijs uitgegraven door de kraan, onder begeleiding van de veldwerkleider, tot op het archeologisch leesbaar niveau. Gelet op de stedelijke context dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van meerdere relevante horizonten en mogelijk beduidende diepte van de sleuven. Indien de sleuven dieper gaan dan 1,2 m t.o.v. het maaiveld wordt in trappen gewerkt waarbij de sleuf bovenaan breder wordt gemaakt zodat de graafmachine voldoende ruimte heeft om een diepere sleuf aan te leggen.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek eveneens aandacht uitgaan naar de bodemkundige situatie binnen het plangebied en de relatie met de aanwezige sporen. Hiervoor wordt per sleuf minstens 1 sleufwand als profiel geregistreerd. Deze worden geïnterpreteerd door een aardkundige. Het vooronderzoek met ingreep in de bodem, zijnde veldwerk, verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

1.4.6 Eventuele afwijkingen van de CGP

Voor de prospectie met ingreep in de bodem worden geen situaties verwacht waarin afgeweken zal moeten worden van de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

1.4.7 Noodzakelijke competenties van de uitvoerders

Het team bestaat minimaal uit:

-een veldwerkleider onder begeleiding van een erkend archeoloog, deze veldwerkleider voldoet aan de bepalingen in de Code van Goede Praktijk en heeft aantoonbare ervaring als leidinggevende bij prospecties binnen historische stadskernen.

-een assistent-archeoloog voldoende aan de vereisten van de Code van Goede Praktijk.

-een aardkundige, deze aardkundige begeleidt de bodemkundige waarnemingen tijdens het proefsleuvenonderzoek en rapporteert over de waarnemingen.

Voor de rapportage wordt minstens de veldwerkleider ingezet onder toezicht van de erkende archeoloog. Conform de Code van Goede Praktijk artikel 9.3 ligt de beslissing tot natuurwetenschappelijke staalname bij de veldwerkleider. Dit in overleg met de aardkundige en het Agentschap Onroerend Erfgoed wanneer relevant. In de raamprijs wordt bij voorkeur een stelpost voorzien die kan aangesproken worden voor natuurwetenschappelijk onderzoek indien nodig. Voor de rapportage wordt minstens de veldwerkleider ingezet onder toezicht van de erkende archeoloog.

1.4.8 Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het archeologisch vooronderzoek conform de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Vóór de start van het onderzoek worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar, het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van het opgravingsarchief plaats. Indien een vervolgonderzoek noodzakelijk blijkt, dient het opgravingsarchief integraal overgedragen te worden aan de uitvoerder van dit vervolgonderzoek.

1.5 Conclusie

De opdrachtgever plant de verbouwing van bestaande bebouwing en realisatie van een nieuwbouwproject op een terrein aan Dokter Willemsstraat 34 te Hasselt. Op basis van de gegevens van de bureaustudie moet ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan worden van een trefkans inzake bodemsporen en grondvaste resten. Vanwege de mogelijke aanwezigheid van restanten van de stadsomwalling wordt in dit geval een proefsleuvenonderzoek de meest geschikte manier geacht om eventueel aanwezig erfgoed in kaart te brengen en de impact van de geplande werken hierop in te schatten.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Niet van toepassing

KAARTMATERIAAL

Niet van toepassing

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroerendergoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroerendergoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Voorstel proefsleuven t.a.v. de GRB-basiskaart (© geopunt).....	11

